

BEZPEČNOSTNÁ AKADEMIA

VZDELÁVACÍ PROGRAM INŠTITÚTOV STRATPOL A SSPI
V SPOLUPRÁCI S BEZPEČNOSTNÝM CENTROM EURÓPSKE HODNOTY

Posilnenie európskej a slovenskej
obranyschopnosti prostredníctvom
komplementarity, integrácie a zdieľania
kapacít a spôsobilostí

ADAM POTOČŇÁK

Autor:

Adam Potočňák

Editori:

Matúš Jevčák

Marián Maraffko

Michaela Ružičková

Názory a tvrdenia vyjadrené v tomto dokumente nepredstavujú oficiálne stanoviská donorov ani organizátorov Bezpečnostnej Akadémie. Za obsah dokumentu je zodpovedný výlučne jeho autor.

POSILNENIE EURÓPSKEJ A SLOVENSKEJ OBRANYSCHOPNOSTI PROSTREDNÍCTVOM KOMPLEMENTARITY, INTEGRÁCIE A ZDIEĽANIA KAPACÍT A SPÔSOBILOSTÍ

Adam Potočný

Abstrakt

Odborná esej predstavuje všeobecné návrhy efektívneho zaistenia obranyschopnosti európskych krajín formou komplementarity, integrácie a zdieľania schopností a kapacít. Reaguje tak najmä na agresiu Ruskej federácie proti Ukrajine z jari 2022, ktorú vníma ako prelomový katalyzátor nielen debaty o európskej bezpečnosti, ale aj rozhodujúci impulz pre realizáciu praktických krokov smerujúcich k dosiahnutiu tohto cieľa zo strany viacerých európskych krajín. Autor eseje sa ďalej zamýšľa nad možnosťami komplementarity priorit stanovených v Strategickom kompase EÚ a Strategicko-konceptii NATO, pričom identifikuje niekoľko konkrétnych spôsobilostí a kapacít, ktorých urýchlený rozvoj, integrácie a zdieľanie predstavujú v rámci európskej obrany najvyššie priority. Procesy smerujúce k dosiahnutiu požadovanej miery komplementarity, integrácie a zdieľania obranných spôsobilostí a kapacít predstavujú zároveň inšpiráciu aj pre Slovenskú republiku. Eсей preto identifikuje niekoľko spôsobov a oblastí, ktorými a v ktorých by sa Slovenská republika mala usilovať o posilnenie svojej obranyschopnosti formou čo najužšej spolupráce s aliančnými partnermi.

Kľúčové slová

obranyschopnosť; ozbrojené sily; vojenské kapacity

Vo štvrtok 24. februára 2022 sa Európa a svet prebudili do geopolitickej reality zásadne odlišnej od tej, ktorá existovala ešte o polnoci predchádzajúceho dňa. Akokoľvek môže ísť o klišé, už samotnou ruskou inváziou na Ukrajinu prišlo k fundamentálnemu narušeniu existujúcej bezpečnostnej architektúry v Európe, s potenciálom spôsobiť doslova paradigmatické zmeny aj v globálnej rovnováhe síl a celosvetovej bezpečnostnej architektúre. Akt otvorenej agresie Ruskej federácie voči susednému štátu ukončil v Európe takmer 80 rokov trvajúcu éru bez veľkého medzištátneho vojnového konfliktu. Bezprecedentná situácia vyvolala rovnako bezprecedentnú reakciu medzinárodného spoločenstva, predovšetkým geopolitického Západu združeného v Severoatlantickej aliancii (NATO) a Európskej únii (EÚ) – desiatky štátov vyjadrili napadnutej Ukrajine podporou formou humanitárnej a vojenskej pomoci, voči Rusku boli uplatnené najrozsiahlejšie ekonomické, politické a spoločenské sankcie v histórii, ktoré z krajiny urobili medzinárodného vyvrheľa. Azda najilustratívnejším symbolom doslova revolučnej zmeny strategického myslenia prešlo Nemecko – z dlhodobo pacifistickej krajiny za každých okolností zhovievavej k režimu Vladimíra Putina a váhajúcej akokoľvek (aj symbolicky) pomôcť Ukrajine, sa v priebehu pár dní stal podstatne asertívnejší aktér dodávajúci na Ukrajinu protitankové a protiletadlové zbrane, zmrazujúci projekt *Nord Stream II* a sľubujúci na rozvoj vlastných obranných kapacít a spôsobilostí vyčleniť sumu prinajmenšom 100 miliárd EUR. Na prelome februára a marca 2022 prišlo v Európe vďaka vojnovému konfliktu na Ukrajine k prijatiu politickým krokov, ktorých realizácia by v dobách mieru zabrala niekoľko rokov, prípadne by bola z rôznych dôvodov celkom nemysliteľná.

Ruská agresia voči Ukrajine bola tiež ďalším významným impulzom a akceleratorom praktických krokov smerujúcich k posilneniu európskej bezpečnosti v oblasti obrany a schopnosti odstrašenia prípadného vojenského napadnutia zo strany Ruska. Aj v tomto smere máme k dispozícii výborný ilustratívny príklad krajiny, ktorá v priebehu niekoľkých dní prijala viacero strategicky významných a ďalekosiahlych rozhodnutí – je ňou Slovenská republika. Kým ešte v polovici januári 2022 politicko-spoločenskú atmosféru krajiny polarizovala otázka čisto technickej zmluvy o prehĺbení obrannej spolupráce so Spojenými štátmi americkými (navyše sprevádzaná ťažko uveriteľnou dezinformačnou a konšpiračnou kampaňou), koncom februára toho istého roku bolo prijaté rozhodnutie o dislokácii aliančných vojsk v rámci posilnenej predsunutej prítomnosti aj na území SR. Zakrátko nasledovalo aj rozhodnutie nadobro uzemniť slovenské stíhačky MiG-29, rozlúčiť sa s ruským technickým personálom na letisku Sliač a koordinovať obranu svojho vzdušného priestoru s aliančným partnerom minimálne do doby, než na Slovensko pribudnú nové bojové stíhačky zakúpené od USA. V kontexte dlhodobých debát o spôsoboch zaistovania obrany Slovenskej republiky ide o prevratné udalosti, ktoré v prípade úspešnej implementácie významne posilnia našu aj aliančnú obranyschopnosť.

V širšom európskom kontexte prebieha debata o posilnení kontinentálnych obranných a odstrašujúcich kapacít už prinajmenšom dekádu. Súvisí predovšetkým s presunom strategickej pozornosti a zdrojov Spojených štátov amerických z doteraz prioritnej Európy do Indo-pacifického regiónu v záujme zadržiavať a vyvažovať mocenský rast Číny, resp. z neho vyplývajúce politické a vojenské riziká. Bazálnym problémom (zároveň však aj

príležitosťou) pre Európanov je však zatiaľ neschopnosť nájsť zodpovedajúcu platformu, na základe ktorej by mala primárne svoju bezpečnosť posilňovať – v zásade ide o rozpor medzi posilňovaním spôsobilostí a kapacít v rámci európskej časti NATO a snahou ďalej integrovať spoločnú európsku zahraničnú a bezpečnostnú politiku až do úrovne dosiahnutia tak často spomínanej (avšak doposiaľ veľmi abstraktne definovanej) „strategickej autonómie.“ Tento rozpor v roku 2022 nadobudol určitým spôsobom až symbolický rozmer vzhľadom na to, že EÚ aj NATO sa nachádzajú vo finálnej fáze koncepcie a prijímacieho procesu svojich najvyšších strategických dokumentov – Strategického kompasu EÚ, resp. Strategickej koncepcie NATO. Oba dokumenty jednoznačne smerujú k posilneniu obranyschopnosti európskych krajín (z ktorých až 21 sú členmi oboch organizácií), pričom ich zverejnenie oddeľujú len 3 mesiace - Strategický kompas EU bol zverejnený v priebehu marca 2022, Strategický koncept NATO bude neskôr, na júnovom summite Aliancie v Madride. Hoci kompletný obsah dokumentov doposiaľ nepoznáme, sú známe aspoň niektoré z ich najvýznamnejších priorít. Strategický kompas EÚ napríklad do roku 2025 predpokladá dovŕšenie istej formy evolúcie súčasných (nikdy však reálne nenasadených) *EU Battlegroups* do podoby spoločného medzinárodného úkolového zoskupenia rýchlej reakcie v sile zhruba jednej brigády (5000 mužov), vybavenej pozemnými, námornými aj vzdušnými prostriedkami. Ďalšími prioritami má byť zvýšenie spoločnej európskej námornej prítomnosti v Indo-pacifickom regióne, či budovanie spoločných schopností a kapacít vo vesmíre (vrátane vytvorenia spoločnej vesmírnej stratégie EÚ). Jedným z najhlasnejších priaznivcov Strategického kompasu EÚ je Francúzsko, tradične stojace na čele iniciatív posilňujúcich spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku, činiace z týchto oblastí leitmotív svojho predsedníctva v Rade EÚ počas prvej polovice roka 2022. Strategický kompas EÚ tak v ničom zásadne nepribližuje súčasnú Úniu k vzniku spoločnej európskej armády (o ktorej taktiež možno najčastejšie počuť z Paríža), naopak, explicitne zdôrazňuje kľúčové bezpečnostné a obranné spojenectvo starého kontinentu s USA. Vytvára tým sémantické a vecné prepojenie so Strategickou koncepciou NATO, do ktorej USA ako vedúca sila Severoatlantickej aliancie „pretlačili“ reflexiu geopolitického súperenia USA s Čínou a zaujatie čo najjednoduchšieho postoja. Dokument má ďalej vo veľkom reflektovať vplyv nových technológií na bezpečnosť a obranu, ako aj vyjadriť záujem Aliancie na udržaní svojej globálnej technologickkej prevahy. Paralelná finalizácia oboch strategických dokumentov vytvára vynikajúcu príležitosť na posilnenie spolupráce NATO a EU a koordináciu spoločných cieľov, najmä v oblastiach mimo tradičnú vojenskú bezpečnosť, v ktorých dochádza k vzájomnému prekrývaniu záujmov a priorít. Ide napríklad o sféru odolnosti a boja proti hybridným hrozbám, boja proti dezinformáciám, kybernetickú kriminalitu, operácie krízového manažmentu, či bezpečnostných aspektov nových technológií a klimatických zmien.

Nakoľko samostatné osvojovanie a používanie týchto kapacít je enormne nákladné finančne, materiálno aj personálne, kľúčom k úspešnému posilneniu európskej bezpečnosti sú komplementarita, integrácia a kolektívne využívanie a zdieľanie konkrétnych schopností a kapacít. Obzvlášť pre menšie krajiny ako Slovensko ide v podstate o nevyhnutnosti. Cesta za úspešným posilnením európskych (a v rámci nich aj slovenských) obranných spôsobilostí a kapacít začína uvedomením si, že budovanie vlastných kapacít a spôsobilostí európskych

štátov neznamená automatické oslabovanie ich vzťahu s NATO. Predpokladá však aj správne a spravodlivé rozdelenie úloh („*division of labour*“), resp. odstránenie prípadných duplicit vo vzťahu medzi EÚ a NATO. Stávať pritom možno na od roku 2002 existujúcom, avšak doteraz nedostatočne využívanom, systéme *Berlin plus*, ktorý umožňuje zdieľanie kapacít a spôsobilostí medzi NATO a EÚ. Európske krajiny potrebujú v rámci oboch organizácií jednoznačne zadefinovať svoje strategické záujmy (najmä vo sfére „klasickej“, vojenskej bezpečnosti a obrany), zistiť, aké kapacity a spôsobilosti pre ich naplnenie potrebujú a zamyslieť sa nad ich spoločným/zdieľaným získaním, osvojením a aplikovaním. Už existujúce a pripravované platformy ako Európska obranná agentúra (EDA), Európsky obranný fond (EDF), programy Stálej štruktúrovanej spolupráce (PESCO), ale aj Inovačný fond NATO predstavujú výborné možnosti pre spoločný výskum, vývoj, financovanie, nákup a zdieľanie najrôznejších kapacít a spôsobilostí od nových bojových tankov, stíhacích lietadiel 5. generácie až po posilnenie schopností spoločného plánovania a zvyšovania interoperability. Európske armády navyše už teraz disponujú povzbudivými príkladmi praktickej integrácie síl v podobe spoločných námorných síl Holandska a Belgicka, spoločného tankového práporu holandských a nemeckých síl, spoločnou ochranou vzdušného priestoru (*air policing*) nad Islandom či Pobaltím a v neposlednom rade aj zdieľaním najvyššieho stupňa kariérneho vojenského vzdelávania medzi tromi baltskými republikami (v podobe Baltic Defence College). Všetky tieto príklady by mali predstavovať inšpiráciu a impulz pre ďalší rozvoj spoločných kapacít a schopností a ich zdieľanie naprieč celou Európou. Zo sledovania debát o stave a vývoji európskej bezpečnosti a obrany zároveň vieme aspoň v hrubých rysoch identifikovať aj niektoré „najpálčivejšie“ oblasti, kde európske armády trpia nedostatkom vlastných schopností a kapacít, prípadne kde sa v rozhodujúcej miere stále musia spoliehať na USA.

Exemplárnymi príkladmi v oblasti vzdušných síl sú strategická letecká preprava (*strategic airlift*), schopnosť vzdušného tankovania, či vzdušného velenia a riadenia síl – európske krajiny nedisponujú (prípadne len vo veľmi obmedzenej miere) podobnými schopnosťami, aké Spojeným štátom americkým poskytuje flotila ich lietadiel *C-17 Globemaster*, či na lietadlách umiestnené systémy AWACS. V Európe pritom sídli spoločnosť *Airbus*, jeden z najväčších svetových gigantov leteckej dopravy a leteckého priemyslu, ktorý by za priaznivých podmienok dokázal krajinám ako Nemecko, Francúzsko, či Veľká Británia vyplniť dopyt po strojoch schopných strategickej prepravy, či spôsobilostí AWACS. Vzdušné sily európskych štátov by navyše potrebovali početné posilnenie svojich flotíl bojových bezpilotných lietajúcich prostriedkov, ktorých efektívnosť a možnosti viac než zreteľne demonštrovala v roku 2020 tzv. druhá vojna o Náhorný Karabach a v súčasnosti ich možno pozorovať na Ukrajine. V oboch prípadoch si dobrú „reklamu“ urobili turecké stroje *Bayraktar TB2* – s ich tureckým producentom už nadviazalo úzku spoluprácu Poľsko. Pohľad do iných domén prezrádza, že námorné sily európskych štátov väčšinou trpia nedostatkom väčších bojových plavidiel, najmä torpédoborcov, a taktiež lietadlových lodí – napr. v Stredozemnom mori dnes neoperuje ani jedna lietadlová loď ktoréhokoľvek európskeho štátu. Pozemné sily významnejšie zaostávajú za USA (ale aj Ruskom!) v kvantite a kvalite raketového delostrelectva, uvažovať možno aj o posilnení európskeho

strategického odstránenia, najmä prostredníctvom taktických balistických rakiet (s dostrelom nad 500 kilometrov) – najmä ak od roku 2019 neplatí zmluva INF, ktorej navyše európske krajiny nikdy ani neboli súčasťou a najmä ak Rusko obdobné systémy vo veľkom využíva na Ukrajine. Nad rámec získavania nových kapacít a osvojovania si nových spôsobilostí je však kľúčovou výzvou pre európskych členov NATO výrazné zvýšenie počtu samostatných i multilaterálnych cvičení a to na všetkých úrovniach od taktickej, cez operačnú až po strategickú. Dobrým príkladom by v tomto smere mohli byť Poľsko a pobaltské štáty, ktoré vnímajú asertívne a agresívne Rusko ako životné ohrozenie svojej bezpečnosti. Všetky tieto štáty majú navyše kvalitne rozvinutý systém rezervných komponentov ozbrojených síl, záloh a domobrán, ktorých dôležitosť a efektivita sa aktuálne v plnej miere preukazuje aj na Ukrajine.

Konkrétne implikácie v oblasti zdieľania, komplementarity a integrácie však vyplývajú aj pre Slovensko a jeho obranu. Rozhodnutie zbaviť sa závislosti na ruskom personáli zabezpečujúcom servis našich MiG-29 otvára otázku zabezpečenia ochrany nášho vzdušného priestoru silami inej partnerskej krajiny NATO, minimálne do doby, než na Slovensko dorazia zakontrahované americké stroje typu F-16. Vzhľadom na to, že Poľsko týmito strojmi v súčasnosti disponuje a chystá sa na nákup pokročilejších F-35, je spolupráca na ochrane vzdušného priestoru práve s našim severným susedom najlogickejším krokom. Obdobnou nevyhnutnosťou je doplnenie našich kapacít protivzdušnej obrany, ktorú by mal zabezpečovať systém *Patriot* obsluhovaný nemeckými a holandskými spojencami a taktiež radarový systém *Sentinel*, ktorý majú mať na našom území pod palcom Američania. Ide o kapacity a spôsobilosti, ktorými Slovensko samostatne nedisponuje a ich obstaranie „štandardnou“ (rozumej mierovou) cestou by vyšlo na stovky miliónov EUR a trvalo by niekoľko rokov – a aj to len za predpokladu nájdania politickej vôle. Konflikt v susednej krajine by zároveň mal poslúžiť ako posledný katalyzátor pre urýchlené dotiahnutie ďalších akvizíčných projektov smerujúcich k naplneniu absolútnej priority ozbrojených síl, a to výstavbe ťažkej mechanizovanej brigády – ide samozrejme o nákupy nových kolesových a pásových bojových vozidiel pechoty, perspektívne aj obstaranie nových tankov a ďalšej techniky, resp. menších pechotných zbraní. Úspešné obstaranie novej techniky a jej osvojenie zo strany príslušníkov ozbrojených síl okamžite vytvorí priaznivé podmienky pre ďalší rozvoj interoperability našich síl s aliančnými partnermi. Príklady menších štátov tvoriacich prirodzený a ucelený regionálny celok (Benelux, Pobaltie), by mali slúžiť ako nasledovaniahodné príklady úspešne prehlbovanej interoperability až čiastočnej integrácie schopností a kapacít s najbližšími partnermi. Slovenská republika by sa o podobný model fungovania svojej obrany vo vybraných oblastiach (napr. spoločného nasadenia ťažkých bojových brigád, bojového letectva, špeciálnych síl, bezpilotných lietajúcich prostriedkov, či vojenského spravodajstva) mala usilovať prinajmenšom vo vzťahu k Českej republike, kde je navyše vítaným bonusom absencia akýchkoľvek jazykových bariér. V prípade ambicióznejších plánov prichádza do úvahy prirodzene formát V4 či akokoľvek posilnený variant tejto platformy (napr. zapojením ďalších geograficky blízkych spojencov ako napr. Slovinsko, Chorvátsko či Rumunsko). Užitočným precedensom a testom realizovateľnosti z minulosti je zostavenie spoločnej *V4 Battlegroup* v rámci EÚ v rokoch 2016 a 2019 (hoci k jej reálnemu nasadeniu nikdy neprišlo).

Akokoľvek veľkým strategickým šokom je súčasný konflikt na Ukrajine (a do podobnej kategórie spadá aj stále ešte prebiehajúca pandémia ochorenia COVID-19), európske a vlastne ani globálne bezpečnostné prostredie sa s najväčšou pravdepodobnosťou nevráti do stavu spred konca februára 2022. Invázia Ruska na Ukrajinu by mala predstavovať definitívny „budičiek“ pre všetky politické a spoločenské sily, ktoré až doteraz hrozbu veľkého ozbrojeného konfliktu v Európe a zodpovedných príprav naň bagatelizovali, či celkom popierali. V kontexte pretrvávajúceho trendu mocenského rastu Číny a americkej reakcie naň v podobe presunu strategickú pozornosť a zdrojov do Indo-pacifického regiónu, vyvstáva pred všetkými európskymi krajinami nevyhnutnosť konečne na seba prebrať podstatne väčšiu porciu bremena na zaistenie kolektívnej bezpečnosti a obrany. Vzhľadom na významné prekrytie členstva v NATO s členstvom v EÚ je najlogickejšou, politicky najschodnejšou, a zrejme aj zdrojovo najlacnejšou cestou na dosiahnutie tohto cieľa prehĺbenie spolupráce, komplementarity a integrácie ozbrojených síl jednotlivých európskych štátov, a to bez ohľadu na veľkosť a relatívnu politickú, čo vojenskú moc týchto krajín. Všetky členské štáty spoločne by mali urýchlene identifikovať svoje zdrojové možnosti, zladit' požiadavky na konkrétne schopnosti a kapacity, zaistiť ich spravodlivé rozdelenie a čo najrýchlejšie začať zadané úlohy plniť. Veľké štáty ako Nemecko, Francúzsko, Veľká Británia, ale aj ambiciózne a pravdepodobné budúce regionálne mocnosti ako napr. Poľsko, sa následne budú môcť sústrediť na samostatné získavanie aspoň niektorých prioritných schopností a kapacít, resp. ich následné zdieľanie a integráciu s ďalšími spojencami. Otvoria tak príležitosť pre menšie štáty s limitovanými zdrojmi (teda aj pre Slovenskú republiku) prispieť svojim spravodlivým dielom ku kolektívnej obrane v pre ne špecificky určených oblastiach, a zároveň získať prostredníctvom spojencov inak prakticky nedosiahnuteľné spôsobilosti a kapacity. Rýchlosť a efektívnosť, s ktorými tieto procesy európske štáty rozbehnú, implementujú a ďalej rozvinú, určí mieru európskej bezpečnosti na roky a dekády dopredu, než už bude primárnym zdrojom ohrozenia európskeho mieru, stability a prosperity ktorýkoľvek iný svetový aktér.

